

УДК 94(470)«1914/1918»

*І. Є. Татаринів***МОБІЛІЗАЦІЯ СВЯЩЕННОСЛУЖИТЕЛІВ БЕССАРАБІЇ
ДО ДУХОВНОГО ЗАГОНУ (1914 р.)**

Ізмаїльський державний гуманітарний університет,
вул. Репіна, 12, м. Ізмаїл, 68600, Одеська область, Україна

Татаринів Іван Євгенович, аспірант кафедри всесвітньої історії,
e-mail: tatarinoff-ivan-evgen@mail.ru

АНОТАЦІЯ

В роки Першої світової війни священнослужителі Російської імперії брали активну участь у всіх соціальних процесах, що відбувалися в суспільстві. Крім того, хід військових дій підштовхував частину священників до безпосередньої підтримки солдат на полі бою. Єпархіальне духовенство добровільно відправлялося в діючу армію для виконання пастирських обов'язків у військових частинах і госпіталях. З числа таких священників створювалися «духовні загоны». Всього в 1914–1917 рр. в армію і флот таким чином були зараховані більше 5 тис. осіб. До цього числа серед священників з різних областей імперії увійшли й добровольці з Бессарабії.

13 серпня 1914 р. в Кишиневі була озвучена ідея негайного формування духовного загону. Ця думка була повністю підтримана священнослужителями. В цей же день було визначено принципи формування загону, а також джерела його забезпечення. Всього, до 30 серпня в Кишинів прибуло 30 членів духовного загону. Крім задоволення духовних потреб хворих і поранених воїнів, вони повинні були і доглядати за ними. Тому з 31 серпня для священників були організовані лекції з медицини. 5 вересня 1914 р. священнослужителі духовного загону були розподілені по містах, в які вони повинні були відправитися. 7 вересня, після прощальних урочистостей, члени загону відбули за призначенням. Для них почалася військова пастирська служба.

Визначено, що ідея створення духовного загону виникла серед духовенства Бессарабії практично відразу з дня оголошення війни. Головним завданнями цього формування проголошувалися догляд за пораненими та хворими воїнами, а також духовно-моральна підтримка солдат.

Ключові слова: Перша світова війна; духовенство; Бессарабська губернія; Кишинівська єпархія.

И. Е. Татаринов

МОБИЛИЗАЦИЯ СЯЩЕНОСЛУЖИТЕЛЕЙ БЕССАРАБИИ В ДУХОВНЫЙ ОТРЯД (1914 г.)

Измаильский государственный гуманитарный университет,
ул. Репина, 12, г. Измаил, 68600, Одесская область, Украина

Татаринов Иван Евгеньевич, аспирант кафедры всемирной истории, e-mail: tatarinoff-ivan-evgen@mail.ru

АННОТАЦИЯ

В годы Первой мировой войны священнослужители Российской империи принимали активное участие во всех социальных процессах, происходивших в обществе. Кроме того, ход военных действий подталкивал часть священников к непосредственной поддержке солдат на поле боя. Епархиальное духовенство добровольно отправлялось в действующую армию для выполнения пастырских обязанностей в воинских частях и госпиталях. Из числа таких священников создавались «духовные отряды». Всего в 1914–1917 гг. в армию и флот таким образом были зачислены более 5 тыс. человек. В это число среди священников из разных областей империи вошли и добровольцы из Бессарабии.

13 августа 1914 г. в Кишиневе была озвучена идея немедленно образования духовного отряда. Эта мысль была полностью поддержана священнослужителями. В этот же день были определены принципы формирования отряда, а также источники его обеспечения. Всего до 30 августа в Кишинев прибыло 30 членов духовного отряда. Кроме удовлетворения духовных потребностей больных и раненых воинов, они должны были и ухаживать за ними. Поэтому с 31 августа для священников были организованы лекции по медицине. 5 сентября 1914 г. священнослужители духовного отряда были распределены по городам, в которые они должны были отправиться. 7 сентября, после прощальных торжеств, члены отряда отбыли по назначению. Для них началась военная пастырская служба.

Определено, что идея создания духовного отряда возникла среди духовенства Бессарабии практически сразу со дня объявления войны. Главными задачами этого формирования провозглашались уход за ранеными и больными воинами, а также духовно-моральная поддержка солдат.

Ключевые слова: Первая мировая война; духовенство; Бессарабская губерния; Кишиневская епархия.

I. E. Tatarinov

MOBILIZATION OF BESSARABIAN CLERGY TO THE SPIRITUAL SQUAD (1914)

Izmail State Liberal Arts University,
12 Repin St., Izmail, 68600, Odessa region, Ukraine

Tatarinov Ivan Evgenovich, Graduate student at the Department of world history, e-mail: tatarinoff-ivan-evgen@mail.ru.

ABSTRACT

During the World War I, the clergy of the Russian Empire took an active part in all social events that took place in the society. Moreover, the course of military operations made priests directly support soldiers on the battlefields. Diocesan clergy voluntarily set off to the army to perform pastoral duties in military units and hospitals. These priests made «religious groups» which included priests from different regions of the empire and volunteers from Bessarabia.

On August 13, 1914, in Chisinau, the idea was announced to immediately form a spiritual squad. This idea was fully supported by the clergy. Except for the satisfaction of the spiritual needs of the sick and wounded soldiers, the members of the squad were supposed to take care of them. Thus, starting from the 31 of August, lectures on medicine were organized for the priests. On September 7, after farewell festivities, squad members went to the frontline area and began military pastoral service.

It was determined that the idea of the Spiritual Squad emerged among the Bessarabian clergy almost immediately from the date of war declaration. The main objectives of the Squad were taking care of the wounded and sick soldiers, as well as spiritual and moral support of the soldiers.

Key words: World War I; clergy; Bessarabia Province; Diocese of Chisinau.

На початку ХХ ст. Російська імперія стала учасницею однієї з найвизначніших історичних подій загальносвітового масштабу, а саме — Першої світової війни. Військові дії потребували від кожного жителя імперії самопожертви та максимального напруження сил для найскорішої перемоги. Значна частина російського суспільства у той час усвідомлювала себе православним, тому включення в хід історичних подій Церкви, як державного інституту, було неминучим і закономірним.

За височайшим маніфестом від 2 серпня 1914 р. про війну з Німеччиною у всіх церквах проводилися «щоденні молитви про

перемогу над ворогом», всі православні установи закликали до пожертвувань, надання допомоги пораненим. Духовенство мало «у своїх повчаннях розташувати свою паству до сприяння успіху в війні», до всіх православних лунало прохання «залишити взаємну незгоду, сварки, згуртуватися» [1, с. 348]. Священнослужителі повинні були організувати збір пожертвувань, облаштувати шпиталі для поранених, турбуватися про сім'ї загиблих і поранених воїнів, створювати притулки для дітей-сиріт. Пастирі, що залишились у парафіях, зобов'язані були надавати постійну духовно-моральну підтримку сім'ям осіб, призваних до війська. Вони ж стояли на чолі парафіяльної благодійності, направленої на потреби поранених і хворих воїнів та їх сімей.

Священнослужителі в роки війни займалися не лише окресленими видами діяльності. Хід військових дій підштовхував частину з них на безпосередню підтримку вояків на полі бою. Єпархіальне духовенство мобілізувало зі свого середовища багатьох священників, які добровільно відправилися в діючу армію для виконання пастирських обов'язків у військових частинах і шпиталях. З числа таких священників створювалися так звані духовні загони. Всього в 1914–1917 рр. в армію та флот таким чином були зараховані понад 5 тис. осіб [2, с. 93]. До цього числа серед священників з різних областей імперії увійшли й добровольці з Бессарабії.

Формування духовних загонів та їх участь у війні є фактом достатньо цікавим, проте малодослідженим. В сучасній історіографії є чимало робіт, присвячених діяльності військового православного духовенства періоду Першої світової війни [3]. Всі вони в цілому характеризують інститут військових священників та описують їх діяльність в армії. При цьому автори практично не звертають увагу на особливості набору священнослужителів до війська. Хоча це є надзвичайно цікавим, адже більшість з членів духовних загонів до війни були звичайними парафіяльними священниками і не мали жодного уявлення про військові дії та догляд за пораненими.

Таким чином, незважаючи на наявні історичні дослідження, в яких аналізується діяльність церкви в роки Першої світової війни, слід відзначити необхідність подальшого вивчення означеної в даній статті проблеми, особливо в її регіональному

аспекті. Розпочате дослідження допоможе глибше проаналізувати процес мобілізації духовенства Бессарабській губернії під час війни, а також звернути увагу на малодосліджену історію цього регіону в роки Першої світової війни.

Метою статті є аналіз діяльності Кишинівської єпархії з мобілізації священнослужителів Бессарабії до духовного загону. Хронологічні рамки дослідження обмежуються першим роком війни. Саме в 1914 р. спостерігалось максимальне піднесення патріотичних настроїв серед священиків губернії, що дало можливість Кишинівській єпархії за нетривалий час сформува-ти з добровольців-священнослужителів особливий загін.

З перших днів війни духовенство Кишинівської єпархії відіграло ключову роль в підтриманні серед населення високого бойового духу та віри в перемогу. Керівництво Кишинівської єпархії на чолі з архієпископом Платоном розуміло, що духовно-моральна підтримка у військовий час потрібна не лише цивільному населенню, а й солдатам, що знаходяться на фронті. Тому вже 13 серпня 1914 р. в Кишиневі, на екстреному з'їзді повітових наглядачів церковно-парафіяльних шкіл та окружних благочинних, було озвучено ідею негайного утворення «... духовного загону для задоволення духовно-моральних потреб хворих та поранених воїнів» [4, с. 1333]. Ця думка була повністю підтримана присутніми. Для визначення принципів формування загону, а також джерел його забезпечення з'їзд прийняв наступні рішення:

- духовний загін мав повністю підпорядковуватися Духовному комітету єпархії, який у взаємодії з військовим командуванням визначає місце служби та коло обов'язків для кожного члену Загону;

- пастирі мали бути членами духовного загону. Проте через різноманітні причини це було визнано неможливим. Тому всі пастирі мали замінити себе одним обранцем, видавши йому зі своїх коштів винагородження. Якщо у якомусь окрузі з певних причин не буде знайдено обранця, то цей округ мав просити архієпископа про відрядження ієромонаха єпархії, на кошти духовенства цього округу;

- кошти на забезпечення свого обранця духовенство округу мало виділяти за рахунок самооподаткування та передати їх до Духовного комітету;

– кожному обранцю визначалась платня у розмірі не менше 150 рублів у місяць, що набиралася з різних джерел прибутків округу;

– всі обранці мали з'явитися 28 серпня до Кишинева, спорядженими всім необхідним, тобто привезти з собою дароносицю з дарами, церковне вбрання, Службеник, Молитовник, Требник, Євангеліє, хрест та кадильницю.

– члени духовного загону, окрім задоволення духовних потреб хворих та поранених воїнів, мали доглядати їх. Тому до відрядження кожен мав пройти медичні курси з догляду за хворими та пораненими [4, с. 1334].

Планувалося використовувати духовний загін у Бессарабії, оскільки існувала вірогідність оголошення війни Румунією. Проте до середини серпня ця загроза відпала. Тому було прийняте рішення відправити загін до діючої армії на Західний фронт [5, с. 1376].

З 16 по 24 серпня 1914 р. відбулися окружні з'їзди духовенства по всій єпархії, на яких було підтримано як ідею створення духовного загону, так і рішення стосовно його формування [5, с. 1376].

Бажання послужити Батьківщині в якості членів духовного загону виявили багато священнослужителів, кількість яких у деяких округах значно перевищила передбачений ліміт. Так, у одному з номерів «Кишинівських єпархіальних відомостей» міститься стаття під назвою «Відголосок війни». В ній зазначається, що 21 серпня 1914 р. у с. Калінешти відбувся з'їзд духовенства 3-го округу Белецького повіту, на якому серед інших питань обговорювалася необхідність відправки одного священика до духовного загону. Бажаючих виявилось аж 6 добровольців, яким довелося тягнути жереб, щоб визначити, хто поїде до війська [5, с. 1399].

Раніше до оголошеної дати, вже 27 серпня 1914 р., до Кишинева з'їхалась перша група обраних до духовного загону. Зустрічав їх особисто архієпископ Платон, який звернувся до них зі словами: «Я бачу, що моє духовенство на височині свого поклонання, і бачу в ньому надійних працівників у будь-якій добрій справі, направлений до блага святої Церкви та ближнього...» [5, с. 1377].

Всього до 30 серпня до Кишинева прибуло 30 членів духовного загону з 8 повітів краю. Всі вони тимчасово були розміщені в будівлі єпархіального жіночого училища. З 31 серпня

вони приступили до слухання лекцій з медицини, які читали найкращі лікарі міста. Предметом лекцій стали: військово-санітарна справа, перша невідкладна допомога, перев'язування, а також нервові та психічні хвороби, що зустрічаються під час військових дій. Слухання лекцій тривало до моменту відбуття духовного загону — 7 вересня 1914 р. [6, с. 1497].

3 вересня 1914 р., на одному з засідань Духовного комітету було визначено порядок видачі жалування всім священикам духовного загону з коштів Комітету щомісячно, починаючи з 28 серпня [7, с. 1462]. Ці гроші, як і планувалось, надійшли до Комітету з округів, які відправили священиків до загону. Такий порядок дещо змінився у листопаді 1914 р., коли 12 членів загону перейшли на посади полкових священиків і стали отримувати платню з державної скарбниці. Тобто третину загону вже забезпечувала держава. З огляду на це Духовний комітет зменшив на третину обов'язкові пожертви від округів [8, с. 122–123].

Всі священики духовного загону 5 вересня прибули до архієпископа Платона. Після невеликого обговорення та настанов архієпископ вручив присутнім список місць, до яких планувалось відрядити членів загону. Це були міста, де знаходились ключові бази російських військ на початковому етапі війни — Брест, Бердичів, Вільно, Пінськ. Шляхом жеребкування священнослужителі самі визначали місто, до якого їм належало прибути (див. таблицю 1).

7 вересня 1914 р. для членів Загону в присутності керівництва Кишинівської єпархії було проведено молебень. Після прощальних урочистостей членам духовному загону були вручені натільні срібні хрестики та церковна література для проповідування серед солдатів.

До Бресту членів духовного загону Кишинівської єпархії без пересадок доставили потягом у спеціальному вагоні, безкоштовно наданому за проханням члена Державної думи Миколи Геpecького [6, с. 1500–1504]. З цього моменту для священиків загону почалась військова пастирська служба. Про їх героїчну діяльність на новому поприщі мешканців Бессарабської губернії постійно інформувала місцева преса.

Отже, ідея створення духовного загону виникла серед духовенства Бессарабії практично одразу з дня оголошення війни. Головним завданнями цього формування проголошувались

Таблиця 1

Розподіл священників духовного загону Кишинівської єпархії за місцем служби

Місце призначення	Ім'я та прізвище священника	Місце, з якого священник прибув
Брест	Микола Мошняга	Акерманський повіт
	Павло Георгіянов	Белецький повіт
	Іоанн Попеско	Белецький повіт
	Яків Сербов	Белецький повіт
	Федір Кишка	Бендерський повіт
	Віктор Крупський	Бендерський повіт
	Андрій Беров	Ізмаїльський повіт
	Ігнатій Мокрицький	Ізмаїльський повіт
	Павло Здетовецький	Ізмаїльський повіт
	Дмитро Дімов	Ізмаїльський повіт
	Михайло Няга	Кишинівський повіт
	Георгій Ксифті	Кишинівський повіт
	Іоанн Курбет	місто Кишинів
Георгій Секрієр	Сорокський повіт	
Григорій Подгурський	Сорокський повіт	
Вільно	Яків Гаврилович	Акерманський повіт
	Микола Балжаларський	Акерманський повіт
	Іоанн Байдан	Белецький повіт
	Володимир Георгіянов	Бендерський повіт
	Василь Донос	Кишинівський повіт
	Іоанн Громиков	Кишинівський повіт
	Михайло Сухомлинов	Оргєєвський повіт
	Володимир Аронов	Оргєєвський повіт
	Андрій Негачевський	Оргєєвський повіт
	Василь Тучковський	Оргєєвський повіт
Володимир Балтага	Сорокський повіт	
Михайло Сафронович	Сорокський повіт	
Пінськ	Іоанн Димітрієв	Акерманський повіт
Бердичів	Георгій Жерегій	Оргєєвський повіт
	Георгій Загорський	Хотинський повіт

догляд за пораненими та хворими вояками, а також духовно-моральна підтримка солдатів через проповіді та молитви. Бессарабське парафіяльне духовенство на місцях із захопленням сприйняло ідею створення духовного загону, тому кількість бажаючих вступити до нього в деяких округах набагато перевищувала заплановану кількість членів. Керівництво Кишинівської єпархії відповідально підійшло до завдань, які ставились перед духовним загonom, особливо це стосувалось догляду за

хворими та пораненими. Тому, щоб члени загону були компетентними у цьому плані, для них організували медичні курси. Священики загону військовим командуванням були направлені у найважливіші місця дислокації російських військ на початковому етапі війни — Брест, Бердичів, Вільно, Пінськ. Слід зазначити, що подальші дослідження особливостей формування духовних загонів в роки Першої світової війни, не тільки Бессарабської губернії, а й всієї імперії потребує подальших досліджень з залучення нових архівних джерел.

Література та джерела

1. Церковные ведомости. — 1914. — № 30.
2. Шавельский Г. И. Воспоминания последнего протопресвитера Русской армии и флота. / Г. И. Шавельский. — Нью-Йорк: Изд. им. Чехова, 1954 — Т. 2. — 412 с.
3. Горожанина М. Ю. Деятельность православной церкви в годы Первой мировой войны / М. Ю. Горожанина // Доклады Академии военных наук. — 2006. — № 5 (23). — С. 255–264; Капков К. Г. Памятная книга Российского военного и морского духовенства XIX — начала XX веков. Справочные материалы / К. Г. Капков. — М.: Летопись, 2008. — 752 с.; Котков В. М. Духовно-санитарные отряды в Первой мировой войне / В. М. Котков // Военно-исторический журнал. — 2012. — № 11. — С. 60–62; Малишко С. В. Православне військово-духівництво російської діючої армії та флоту в роки Першої світової війни: автореф. дис. ... канд. іст. наук: спец. 07.00.02 «Всесвітня історія» / С. В. Малишко. — Чернівці, 2011. — 20 с.
4. Кишиневские епархиальные ведомости. — 1914. — № 32–33.
5. Кишиневские епархиальные ведомости. — 1914. — № 34–35.
6. Кишиневские епархиальные ведомости. — 1914. — № 37.
7. Кишиневские епархиальные ведомости. — 1914. — № 36.

REFERENCES

1. Tserkovnyye Vedomosti — *Church Bulletin*. (1914) № 30.
2. SHAVEL'SKIJ, G. I. (1954) Vospominaniya poslednego protopresvitiera Russkoj armii i flota — *Memories last protopresbyter of Russian army and navy*. New York: Izd. Im. Chehova. (in US).
3. GOROZHANINA, M. JU. (2006) Dejatel'nost' pravoslavnoj cerkvi v gody Pervoj mirovoj vojny — The activities of the Orthodox Church in the First World War, Doklady Akademii voennyh nauk — *Reports of the Academy of Military Sciences* 5(23), P. 255–264 (in Russia); KAPKOV, K. G. (2008) Pamjatnaja kniga Rossijskogo voennogo i morskogo duhovenstva XIX-nachala XX vekov. Spravochnye materialy — *Commemorative Book of the Russian military and naval clergy of XIX-XX centuries. Reference materials*. Moscow: Letopis'. (in Russia); KOTKOV,

- (2012) Duhovno-sanitarnye otrjady v Pervoj mirovoj vojne — Spiritual and ambulance corps in World War I, *Voenno-istoricheskij zhurnal — Military History Journal*. 11, P. 60–62. (in Russia); MALISHKO, S. V. (2011) Pravoslavne vijs'kove duhivnistvo rosijs'koї dijuchoї armii ta flotu v roki Pershoї svitovoї vijni — *Russian Orthodox clergy military army and navy during the First World War*. Chernigiv. (in Ukrainian).
4. Kishinevskie Eparhial'nye Vedomosti — *Chisinau Diocesan Bulletin*. (1914) № 32–33.
 5. Kishinevskie Eparhial'nye Vedomosti — *Chisinau Diocesan Bulletin*. (1914) № 34–35.
 6. Kishinevskie Eparhial'nye Vedomosti — *Chisinau Diocesan Bulletin*. (1914) № 37.
 7. Kishinevskie Eparhial'nye Vedomosti — *Chisinau Diocesan Bulletin*. (1914) № 36.

Надійшла до редакції 28 грудня 2014 р.

УДК 930.253:94(477)

О. В. Хом'як

**«МОБІЛІЗАЦІЯ НА ДОБРОВОЛЬЧИХ ПРИНЦИПАХ»:
НАБІР ДО ДИВІЗІЇ ВАФФЕН СС «ГАЛИЧИНА»
У ПРИФРОНТОВИХ СМУГАХ (БЕРЕЗЕНЬ —
СЕРПЕНЬ 1944 РОКУ)**

Національний університет «Києво-Могилянська академія»,
вул. Г. Сковороди, 2, м. Київ, 04655, Україна

Хом'як Оксана Володимирівна, аспірантка НаУКМА, провідний науковий співробітник, Музей історії міста Києва, e-mail: Oksana.khomiak@gmail.com

АНОТАЦІЯ

Крізь призму офіційних документів та індивідуальних мотивацій проаналізовано специфіку набору до 14-ї дивізії Ваффен СС «Галичина» під час відступу німецької армії з Галичини у березні-серпні 1944 року. Дослідження характеру рекрутування та причин вступу вояків може стати одним із ключів до виваженої оцінки цього військового формування. Крізь призму повсякденного досвіду окупації показано, що, попри наявність «справжніх добровольців», все ж переважали «вимушені добровольці» через низку особистих обставин та «добровольці з примусу». Відтак, вступ до дивізії в цей період, який розглядаємо як примусову «мобілізацію на добровольчих принципах»,